

ԱՆՁՐԵՒԻ ԿԱԹՈՒԼԻՆԵՐ – Գրեց Օճնիկ Կիւլ-
մէզեան: Խաբանապոլ, 1962, էջ 30:

Հեղինակն իր վտիտ հատորի կողքին
չորրորդ էջին վրայ յայտարարում է թէ
երկու արձակ բանաստեղծութիւններ ար-
դէն հրատարակ հանած է, եւ այս երրորդ
գիրքն է որ հանրութեան կը ներկայացնէ.
ուրեմն պէտք է ընդունիլ արդէն բաւա-
կան յառաջացած մէկը՝ գրականութեան
մէջ: Բայց այդպէս չէ. թեթեւ գրող մըն
է, կեանքէն դեռ շատ քիչ բան հասկցեր է:

Արձակագիր է. 30 էջով հատոր մը եւ
տասնընթորս վերնագրեր, տասնընթորս պա-
տանկան պատկերներ, փոքրիկ մտածու-
թիւններ, ուր սէրն ու զգացումը կը տե-
րապետեն՝ առանց խորքի եւ գեղարուես-
տի: Իրեն կը պակսին հասունութիւն մըտ-
քի, զարգացում եւ հոգեբանութիւն. լոկ
սիրոյ ակնարկներ, չոյանք, խուսափում
եւ սպասում չեն կրնար գրութեան մը
բարձր արժէք տալ, եթէ չունի ուրոյն ոճ,
գեղարուեստ եւ արտայայտուելու շնորհ:

Իր գրածներն ամէն երիտասարդի հա-
մար նոյն զգացումն է եւ նոյն կեանքի
սկիզբը: Կիւլմէզեան մնացեր է սիրոյ գը-
րան առջեւ, սովորական խօսքերու եւ ըզ-
գացումներու արլում մը թեւին տակ, ինչ
որ պիտի կարենար գրել ու խօսիլ ու եւ է
երիտասարդ: Բարեբախտաբար պոլսա-
կան արդի գրողներու արտաոգնութեան
ախտէն չէ բռնուած: Լաւ է որ իր փա-
փուկ զգացումներն ու սէրը խորացնէ հո-
գեբանական բարձր մակարդակի մը հա-
ցնելու համար:

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ – Հարազատ էջեր
– Թարգմ. Յովհաննէս Մարդ: Թեհրան,
1962:

Գրականութիւնը եւ շատ օգտակար մտածու-
թիւն մը ունեցեր է Յովհաննէս Մարդ,
մեր հասարակութեան ծանօթացնելու օ-
տար գրականութենէն ընտրուած էջեր:
Գոհանը՝ ինչ ազգերու անուանի հեղինակ-
ներու քերթուածներու նմոյշներ են: Հոն
պիտի գտնենք Ափրիկէն եւ Ասիան, Եւ-
րոպան եւ Ամերիկան, ազգեր՝ որոնց գրա-
կանութեան մասին գաղափար չունէինք.
թէպէտ շատ քիչ նմոյշներ, մէկ կամ եր-
կու հատ, սակայն դէթ կը գիտնանք թէ
Ուղբեկստան, Ուղմուրտիա, Նիգերիա
աշխարհներ կան, որ որակաւոր հեղի-
նակներ ունին:

Բացի Իրանի հեղինակներէն, թարգմա-
նիչը ուստի չէ լեզուէն հայացուցեր է
մնացած հեղինակները: Դիւրին, ըմբռ-
նելի, պարզ եւ լաւ թարգմանած է. մա-
նուկ մըն ալ կրնայ հասկնալ:

Եթէ Յովհաննէս Մարդ կարելիութիւն
ունենար շարունակել նման թարգմանու-
թիւններ, մեծ ծառայութիւն պիտի մա-
տուցանէր մեր մտաւորական զարգացու-
մին: Այս 146 էջնոջ փոքրիկ գիրքն իսկ
իր գերը պիտի կատարէ, եւ ես մեծ հե-
տաքրքրութեամբ կարգացի. թերեւս ինծի
պէս ուրիշներ ալ նոյն զգացումն ունե-
ցած են:

Հ. Վ. Յ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԵՐՊԾ. Հ. ՍԱՀԱԿ ԵՊՍ. ԿՈԳԵԱՆԻ

Հայ Կթղ. Նուիրապետութիւնը, Վիեննայի
Միթիթարեան Միարանութիւնը, ինչպէս նաեւ հա-
յադիտական աշխարհը՝ դառն եւ ծանր սուղ մը
ունեցան Գերպ. Հ. Սահակ Եպս. Կոգեանի յե-
ղակարծ մահով, որ անդի ունեցաւ 1963ի Ապրի-
լի առաջին օրը, Հոսի մէջ:

Գերպ. Հ. Սահակ Եպս. Կոգեան ծնած էր
Ախալցխայ, 1895ի Փետրուար 26ին: Հայր մեծա-
սանամեայ, կու գար Վիեննա: 1912ին կ'անդա-
մակցէր Միարանութեան՝ ուխտերով: 1917ին կը
ձեռնադրուէր կուսակրօն քահանայ: 1921ին կը
ստակուէր համալսարանի «սոստաժարանութեան
վարդապետ»ի բարձր վկայականով: Այնուհետեւ
կը վարէր պաշտօններ նախ վանքին մէջ. փոխ-ան-
դէն վանքի ժողովուրդային վարժարանին, ուսու-
ցիչ, օգնական-աշխատակից «Հանդէս ամսօրեայ»
ուսումնաթերթին: 1925ին կ'անցնէր Ախալցխա,
իրբ ժողովրդապետ: 1926ին գինք կը գտնենք Պո-
լիս. արդէն համբաւ ելած է փայլուն քարոզիչի:
1927ին կը գրկուէր Փլովտի (Պուլխարի), ուր
կը բանար Միթիթարեան միջնակարգ վարժարան
մը: 1930ին կ'անուանուէր Առաքելական Կառավա-
րիչ Ռուսմանիոյ կաթողիկէ Հայոց: Կրկին ու կըր-
կին հրաժարելով արտաքին փառքէ, Ս. Եկե-
ղեցոյ ծառայելու համար՝ իրրեւ Միթիթարեան
պարզ կրօնաւոր մը, 1939ին կ'անցնէր Պոսթոն,
հոն բանալու Միթիթարեան առաքելական կայան
մը, ստանձնելով կաթողիկէ հայերուն հովուու-
թիւնը: Կը յաջողէր հիմնել քահանայատուն մը
իր մատուռով, Ուսթըրթաունի մէջ: 1950ին,
կ'անուանուէր Տիագոստուր Եպիսկոպոս Կոմանա-
յի: 1951ի Փետր. 22ին կ'օծուէր Եպիսկոպոս, եւ
իսկոյն կ'անցնէր Պէյրութ, իր նոր առաքելա-
վայրը:

Հանդուցեալը, ինչպէս ծանօթ է ամէնուն,
կարկառուն գէմքերէն մէկն էր Հայ Կաթողիկէ
Նուիրապետութեան, եւ 1951էն ի վեր կը գտնուէր
Պէյրութ, իրրեւ Պատրիարքական փոխանորդ նոյն-
տեղի թեմին եւ օգնական՝ Վսեմ. Միք. Գրիգոր
Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողիկոս-Պատրիար-
քին: Հոն էր որ իր առաքելական, անխնայ վա-
սակով, հոգեւորն քարոզներով, այցելութիւննե-

րով եւ հրատարակութիւններով՝ կեանք եւ աւելն
գրած էր հայադիտներու սրտին մէջ, սիրոյ ջահ
մը վառած էր ընտանեկան ակութիւնէն ներս,
խանդավառութիւն ու ներշնչում բերած էր հա-
յադանդունտին մէջ: Կիրակնօրեայ, Մեծ Պահքի
կամ Մայիսեան քարոզները, մանաւանդ Ապրիլեան
սպասունի իր կրակոտ ոգեկոչումները, կարճէք
դեռ կ'արժանանային ուժգին, մինչ իր սիրտը դա-
ղրած էր բարախելէ, անեղծ ու բարի յիշատակ մը
թողլով հոգիներու խորը:

Վիեննայի Միթիթարեան Ուխտին համար ալ
ուժգին էր հարուածը, որովհետեւ կը կորսնցնէր
իր բազմալստատի գաւառներէն մէկը, որ Աւե-
տարանի ոգիով աւուցուն, կրօնի եւ ազգութեան
դոյզ զաղափարականները ներգաշակօրէն ի մի
ձուլած, ինքզինքը ամբողջ նուիրած էր Ս. Եկե-
ղեցոյ ծառայութեան, Հայ ազգին պայծառու-
թեան, Միարանութեան հաստատութեան: Բազմա-
թիւ պաշտօններով, գրական կամ առաքելական
մարզերու մէջ, բերած էր իր լաւագոյն տուրքը՝

միտարանական գործունեության մեջ, Պալատնե-
րեն մինչև հետագայ մեջ տարածելով
Միջերկրյան Ռախմի գործունեության ժիր ծի-
լերը, ազգային հոգիի փրկության լուսավորա-
յալ փնտրելով ու կանգնելով Ազգայնականի տրե-
մական ավերակին:

Արհ. Հ. Սահակ Կոզեան Գերատառնի մա-
հալի հայազգիական աշխարհն ալ կը կորսնցնէր
մեծ մշակ մը, որ իր մտային տաղանդն ու զբիւ-
ն 45 տարեկանէն ի վեր զբաղէր ի սպաս հայ մշա-
կութիւն, «Հանգիստ Ամսօրեայ» ուսումնասիրութիւն
էջերուն մէջէն սկսելով հրատարակել իր անդա-
նիկ աշխատութիւնները: Քննական լուրջ պրոպ-
տուս մըն էր «Մակաբայեցեաց Բ. գրքին հայերէն
քարգմանութիւնը» խորագրով երկը, ապ. Վիեն-
նա 1923. էջ 207 (Ազգ. Մա. ՂԹ.), ուր համարէն
քննած է հայ թարգմանութեան ժամանակը, թարգ-
մանիչը, սկզբնաղբիւրը եւ անոր արժէքը, հայ
թարգմանութեան որակիւթիւնն ու լեզուն: Եր-
կրորդ հրատարակութիւնն եղած էր «Կամաքա-
կանները - Տեաքի Շիրակայ եւ Արշարունեաց»,
ապ. Վիեննա, 1926. էջ 179 (Ազգ. Մա. ձԺ),
պատմական խոր ուսումնասիրութիւն մը: Առաջ-
նիկ պրակներուն մէջ լոյս տեսած են իր բանասի-
ւութիւններէն մաս մը, հայ գրական արժէքնե-
րու մասին վերլուծութիւններով, (Վիեննա 1923 եւ
1938): Ֆիլոսոֆիայի մէջ, 1948ին, հրատարակած
է «Մէլիդ - Մելիսիդէ - Մալաքիա» համառոտ
գրքիչը:

Երեսական եւ հովուական նպատակներով՝ դեր-
մաներէնի թարգմանած է հայկական պատարագը
(ապ. Վիեննա, 1924): Անգլիերէն լեզուով հրա-
տարակած է նոյնը, հանդերձ կիրակնօրեայ Աւե-
տարաններու եւ Բնթերցումներու թարգմանու-
թեամբ (ապ. Վիեննա, 1948). նոյնը նաեւ աշ-
խարհարար:

Առաքելական եռանդով լեցուն, արդի հայ ե-
րիտասարդութեան ձեռքը տալու համար պատճա-
ռարանեալ տեսութիւններ՝ կրօնական հարցերու
շուրջ, յղացած է շարք մը համառոտ գրքիչներու,
«Ներսէսի քաղէ դէմ առ դէմ» խորագրով, հետա-
քերտական նիւթերու հետեւեալ փունջը քննալի-
ւով մեղի: Աստուծոյ կը հաւատա՞ս, Հոգի, Աւե-
տարանիչները խարուեցա՞նք թէ խաբեցին, Քրիս-
տոս Աստուած մեր, Ես մարդու չեմ խոստովանիր,
Սուրբ Հաղորդութիւն, Ամուսի՞ն փոխել, Եկեղեցի

եւ գիտութիւն, Սուրբ Գիրքը հակառակ գիտու-
թեան, Անախալականը, Քրիստոնեայ՞ ես, Աղօթէ՛:

Հմուտ լեզուապէտ էր, նաեւ լեզուաբան. ծայ-
րէ ծայր կարգացած էր Հր. Աճառեանի «Արմատա-
կան Բառարան»ը. իր կարգին պատրաստած եւ հրա-
տարակած է անգլիերէն լեզուով արեւմտահայ աշ-
խարհարարի Քերականութիւն մը, որ լոյս տեսաւ
Վիեննա, 1949ին, մեծ ծառայութիւն մատուցանե-
լու սահմանում՝ ամերիկահայ նոր սերունդին:

Գերպոյժ. Կոզեան մասնաւորապէս ուսումնասի-
րած էր մեր նախնեաց դասաները, կրօնարանու-
կան եւ եկեղեցապատմական հարցերու մանրա-
զնին ու համբերատար երկարամեայ պրպտութեան-
րով: Նախաճաշակը տուաւ «Հինգերորդ դարու
Հայոց ուղղափառութիւնը» ուսումնասիրութեամբ,
որուն պիտի յաջորդէր իր մեծագոյն աշխատու-
թիւնը «Հայ եկեղեցին, մինչեւ Փյոնիքոտեան ժո-
ղովը» (ապ. Պէյրութ, 1961, էջ 776). ընդարձակ
ուսումնասիրութիւն մը, պատմաքննական, որ նը-
պատակ ունէր հերքել Օրմանեանի համաձայն եր-
կը: Երկու գլխաւոր հարցեր կործար կը կազմէին
այս հսկայ աշխատութեան. նախ՝ Հայ եկեղեցւոյ
ստաքելականութիւնը, երկրորդ՝ անոր քաղկեդո-
նականութիւնը: Առաջինին մէջ՝ ծայրայեղօրէն
ժխտական է Գերպոյժ. Կոզեանի գիրքը, յերկրորդին
մէջ՝ գրական: Հետեւելով Հ. Վարդան Հաջունիի
ուղղութեան, գիտական մեծ հանդերձաւորումով,
ինչպէս նաեւ օգտագործումով վերջին 20ամեակի
ընթացքին լոյս տեսած հայ եւ օտար ազգիւրնե-
րուն, այս գիրքը հեղինակին գլուխ գործոցը կըր-
նայ նկատուիլ: Թէեւ չէ կարելի ընդունիլ թէ ամէն
հարցի մէջ ըսած ըլլայ վերջնական խօսքը, այ-
նուհանդերձ, մանաւանդ մատենագիտական իր
կատարելութեամբ՝ մեծապէս պիտի ստարքէ ա-
պագայ եկեղեցապատմութիւնն ու դասանարանին,
երբ հարցին մօտենան աւելի հանդարտ տրամա-
գրութիւններով, միութեանական նոր մթնոլորտին
մէջ՝ զոր Յովհաննէս ԻԳ. Պապի օրերէն սաղին
հետզհետէ աւելի կը ստեղծէ Տիեզերական ժողո-
վը:

Մինչ մենք յարգանքով կը խոնարհինք բազ-
մալատասի Գերպոյժ. Հ. Սահակ Եղսի. Կոզեանի
յիշատակին առջեւ, կը մաղթենք որ շուտով ի
յայտ գան իրեն նման անխնջ ուրիշ մշակներ,
ծաղկեցնելու Հայ եկեղեցին, անոր հարազատ դա-
ւանները, անոր դարաւոր պատմութիւնը:

Հ. Ն. Տ. Ն.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

ԿԱՐԻՆԵԱՆ ԱՐՏԱՇԷՍ. — Գրական-քննադատա-
կան յոգեւածներ: Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1962, էջ 322:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐՁՆԿԱՅԻ. — Տաղեր: Աշխատասի-
րութեամբ Արմենուհի Սրապեանի: Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1962, էջ 298:

ՀՈՒՐՈՒՆՑ ԼԵՒՈՆ. — Կարասներ (վիպակ): Ե-
րեւան, ՀՊՀրատ. 1962, էջ 293:

ՂԱՐԻԲԵԱՆ ՌՈՒԲԷՆ. — Անտառի բնակիչները:
Երեւան, ՀՊՀրատ. 1962, էջ 12, մեծադիր, նը-
կարագրաւ:

ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ. — Հայրենի աւանդա-
վէտեր: Երեւան, ՀՊՀրատ. 1960, էջ 164:

ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ. — Ոսկան Երեւանցի
(պատմավէպ): Երեւան, ՀՊՀրատ. 1962, էջ 666:

ՄԱՀԱՐԻ ԳՈՒՐԳԷՆ. — Լուսնեան ձայնը: Երե-
ւան, ՀՊՀրատ. 1962, էջ 575:

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՄԱՐՕ. — Լիբիկայ: Երեւան, Հայ-
պետհրատ, 1962, էջ 320:

ՄԿՏՁԵԱՆ ԱՆԱՀԻՏ. — Հայրենասիրութեան
դաստիարակութիւնը արտագրասարանական ըն-
թերցանութեան միջոցով: Երեւան, Հայպետուս-
մանկհրատ, 1962, էջ 108:

ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ՎԼԱԴԻՄԻՐ. — Ես կողովադործ եմ:
Երեւան, ՀՊՀրատ. 1962, էջ 123, փոքրադիր:

ՄՈՒՇԵՆԵԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐ. — Դուրեմի դրամական
չըջանաւորութիւնը դրամադիտութեան տուեալնե-
րով (նուսերէն): Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1962,
էջ 202, մեծադիր:

ՄՈՒՐԱՅԱՆ. — Երկերի ժողովածու: Հտ. Գ: Ե-
րեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ 376:

ՄՈՒՐԱՅԱՆ. — Երկերի ժողովածու: Հտ. Դ: Ե-
րեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ 520:

ՄՈՒՐԱՅԱՆ. — Երկերի ժողովածու: Հատոր հին-
գերորդ: Երեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ 347:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՍՈՒՐԷՆ. — Երգի հանճարը
Սայաթ Նովա: Երեւան, Հայպետհրատ, 1963,
էջ 264 (փոքրադիր):

ՇԻՐՎԱՆՉԱԴԻ. — Ո՞րն է մայրը: Երեւան, Հայ-
պետհրատ, 1963, էջ 175:

ՉԱՐԵՆՑ ԵՂԻՇԷ. — Երկերի ժողովածու: Հտ. Ա:
Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1962, էջ 391:

ՉԱՐԵՆՑ Ե. — Երկերի ժողովածու: Բ: Երեւան,
ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1963, էջ 396:

ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ ՌԱՓԱՅԷԼ. — Երկերի ժողովածու:
Հատոր Առաջին: Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1963,
էջ 344:

ՊՈՇԵԱՆ ՊԵՐՃ. — Երկերի ժողովածու: Հտ. Ա:
Երեւան, Հայպետհրատ, 1962, էջ 462:

ՊՈՇԵԱՆ ՊԵՐՃ. — Երկերի ժողովածու: Հատոր
Երկրորդ: Երեւան, Հայպետհրատ, 1962, էջ 681:

ՊՈՇԵԱՆ ՊԵՐՃ. — Երկերի ժողովածու: Հատոր
Երկրորդ: Երեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ 601:

ՊՈՇԵԱՆ ՊԵՐՃ. — Երկերի ժողովածու: Հատոր
Երկրորդ: Երեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ 534:

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԳԱԳԻԿ. — Հին Հայաստանի սոցիալ-
տնտեսական զարգացման ուղիների մասին: Ե-
րեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1962, էջ 94:

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԽՈՐԷՆ. — Սայաթ Նովա: Երեւան,
ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1963, էջ 126:

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՈՒԻԼԻՄ. — Իմ սիրտը լեռներում է
(Պիեսներ): Երեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ
364:

ՍԷՅՐԱՆԵԱՆ ԲԵՆԻԿ. — Աստղածոր: Երեւան,
Հայպետհրատ, 1963, էջ 246:

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԳԱՐԻԲԷԼ. — Երկերի լիակատար
ժողովածու:

Հտ. Ա. 1951, էջ 590:

Հտ. Բ. 1951, էջ 679:

Հտ. Գ. 1952, էջ 718:

Հտ. Դ. 1961, էջ 731:

Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ.:

ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԳԱՌԷԼԻԿ. — Ուրուագիծ արեւմտա-
հայ թատրոնի պատմութեան: Հտ. Ա: Երեւան,
ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ. 1962, էջ 524:

ՏՈՆՈՅԵԱՆ ԿԱՄԱՐԻ. — ... Եւ կեանքը թուում է
սխալ: Երեւան, Հայպետհրատ, 1963, էջ 124
(փոքրադիր):

ՐԱՅՅԻ. — Երկերի ժողովածու: Իններորդ հա-
տոր: Երեւան, Հայպետհրատ, 1958, էջ 544:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ — — — PRIX DE L'ABONNEMENT ANNUEL

Խաղաղի համար. . . 3500 Լիր
Արտասահմանի համար . . 8 Տոլար
Մէկ թիւը՝ 250 Լիր — 0,50 Տոլար

Pour l'Italie. . . 3500 Lires
Pour l'Etranger . . 8 Dollars
Le Numéro: 250 Lires - 0,50 Dollars

Կը ՀԱՐԱՐԱԿՈՒԹԻ ՊԱԼՈՒՍ ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆՆԵՐ ԴՊԱՍՏՈՎ
PUBLIE AVEC LE CONCOURS DE LA «FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN»

Direzione - Amministrazione - Pubblicità - Abbonamenti — Isola San Lazzaro - Venezia (Italia) - Tel. 60-104
Autorizzazione Tribunale di Venezia, 14 Genn. 1954, N. 153 del Registro. - Proprietario: Congr. Mechitarista di Venezia
Direttore responsabile: P. MESROBIO Dr. GIANASCIAN. - Tipografia Armena di S. Lazzaro in Venezia